

דובי כחול אוהב פלי,

רק שתדע, הפצאים כשכף פלי,
ואם הפצאים כפלא כל כך טוב,
תמיד, תמיד, אני אוהב לשבת
בחבק, עם משאית, בין צנפי
האיקליפטוס ולהתפנק.

כי אני עם דובי כחול - קצת
קטן-ני, אפל חמודי.

אני יושב בחיקך, אתה מחבק
אותי שאני לא אפול, ואתה מלטף
אותי עם כף היד הכחולה הצדולה
והאוהבת פלק.

אני אוהב אותך, ואתה אוהב
אותי.

נכתב לזכרו, במלאת 20 שנה למותו - משה

הקדמה לסיפור של אבא אהרון אבני

הסיפור של אבא כולל בתחילתו את ילדותו בווינה, ובסופו את ההשתתפות בהקמת דברת, אך מירב הסיפור נוגע בחייו ופעילותו בין תקופת עלייתו לישראל, דרך היותו חייל בצבא הבריטי ועד לשחרורו והתמסרותו למשפחה ולדברת - כ-10 שנה הרואיות לעולם ולמדינה שבדרך. לצערי, הסיפור מסתיים בהקמת הקיבוץ ואינו כולל כ-40 שנות גידול המשפחה, ילדים, חיי חברה ועבודה בענפים בדברת. בפרק האחרון (ההקלטה נערכה בשנת 1989), אבא מדבר על השינויים שדברת והקיבוצים עוברים. אבא היה תמיד אופטימי, ואף בזקנותו היה שלם עם עצמו, ולא חש תסכול עם השינויים שעבר הקיבוץ. אבא כאב אך השלים עם עזיבת ארבעת ילדיו את דברת.

בכל שנותיו אבא השתתף בחיי החברה בקיבוץ, וגם כאשר בריאותו הורעה, תרם מזמנו ומרצו ככל שיכל.

בעת עריכת סיפורו של אבא, הצטערתי מספר פעמים וכאבתי על ששנים לפני מותו, לא ישבנו אתו אחיותיי ואני, לשמוע את סיפוריו מפיו. אני מקווה שעבודה זאת תאיר מעט את הבסיס הרוחני שעליו גדלו בבית אבא ואימא, את צניעותם, מסירות ליבם וערכיהם החברתיים, שלאורם גדלנו בחיק המשפחה בדברת.

אבא קבור בבית הקברות בדברת, יחד עם חבריו מהקיבוץ, איתם עשה דרך ארוכה. בבית הקברות אנדרטה להוריהם של חברי דברת שנספו בשואה, ובה אבן לזיכרון הוריו מילכה ומשה שטיינר. יהי זכרו של אבא וזכרם של הוריו שנספו בשואה ברוך.

תודה מיוחדת לדפנה ורונית שעזרו לי בתמלול ועריכה, ואהבה גדולה לאימא שהזכירה לנו מדי פעם את הקסטות הנשכחות שבמגירה...

משה אבני - יולי 2016.

עם אימא ליד הקבר, יולי 2016

ציוני דרך חשובים בחייו:

- אהרון אבני בן מלכה ומשה שטיינר נולד בווינה בשנת 1919 בשם פריץ שטיינר.
- בגיל 18 עזב את בית הוריו בחודש מאי 1938, ועלה בעלייה בלתי לגאלית לישראל.
- באוקטובר 1941 התגייס לצבא הבריטי, שם שירת בפלוגת תובלה GT178 בצפון אפריקה.
- באוקטובר 1944 צורפה הפלוגה בנמל סורנטו, איטליה, לבריגדה היהודית. שירת בבריגדה היהודית עד פירוק הבריגדה ושחרורו מהצבא ביוני 1946.
- בסוף שנת 1946 הצטרף לקבוצת זרעים דברת.
- בשנת 1949 התחתן עם אימא, אילנה אבני לבית ויילר.
- אהרון חי עם אילנה בקיבוץ דברת שם גידלו את 4 ילדיהם עדנה, משה, מיכל וורדית, וגם את נילי קאופמן, אברהם וישראל לקס וסיגלית אלמקיאס.
- אבא נפטר ב- 7.6.1991.

סיפורו של אבא כולל את הפרקים הבאים:

- זיכרונות ילדות בווינה ותנועת הנוער
- כניסת הגרמנים לאוסטריה, עזיבת הבית והעלייה לישראל
- החיים בארץ לפני ההתנדבות לצבא הבריטי
- חייל בפלוגת תובלה יהודית GT178 במדבר המערבי
- מאפריקה לאירופה והצטרפות הפלוגה לבריגדה היהודית
- באירופה לאחר סיום המלחמה
- לאחר השחרור מהצבא הבריטי
- זרעים והעליה לקרקע בדברת, מלחמת השחרור והקמת המשפחה
- החיים בדברת היום, לחיות את השינויים (הוקלט בשנת 1989)

דרכיו של אהרון מעלייתו ארצה בשנת 1938, עד שחרורו מהבריגדה היהודית בשנת 1946

הסיפור של אהרון אבני

זיכרונות ילדות בווינה ותנועת הנוער

נולדתי למשפחה זעיר בורגנית, בעלי מלאכה, חנוונים. זה היה זמן קצר אחרי מלחמת העולם הראשונה - 1919, וגם לפי הסיפורים שספרו לי, עדיין קיסר פראנץ ג'וזף היה מאד בזיכרון של האנשים, וכל דבר תמיד השוו - את זה, למה שהיה קודם. בתעודת הלידה שלי היו חותמות של מנות מזון שקבלו בשביל הילד הקטן. למרות הכול, מכוון שסבי היה קצב לא חסר לנו אוכל. כשיש מזון אחד, אפשר תמיד להחליף אותו למזון השני, ככה שמהבחינה הזו המשפחה לא סבלה. משפחה זעיר בורגנית, אין זיכרונות מיוחדים, זוכר שהייתי בגן ילדים יהודי, זה הכול בווינה, אחר כך בית הספר, מסלול רגיל לגמרי.

בקשר ליהדות של משפחתי, אבי נולד בווינה. אימא, הגיעה כילדה קטנה ממורביה. המוצא של אבי מפולין אי שם. בתקופה מאוד מוקדמת הם כנראה לא היו מאוד דתיים ולצרכי הפרנסה החליטו, אינני יודע אם החליטו אבל יצא כך, שהם לא היו יכולים לשמור על שבת. יום המנוחה היה יום ראשון ויום שבת היה יום עבודה, החנות הייתה פתוחה, זה היה היום העיקרי של עסקים ככה שלא הייתה קיימת שבת. רק מה, הם מאוד מאוד השתדלו, וגם עשו את זה, לחגוג את החגים, על זה הם מאוד מאוד שמרו. כשסבי היה עוד חי, גרנו ביחד עם הסבא וסבתא. ההורים שלי, ושל אמי, היו מרכז המשפחה. לאמי היו שישה אחים ואחיות ובערב סדר כזה, לא כולם, אבל רבים מהם, וכל מיני קרובים נוספים, הגיעו לשני ערבי סדר. גם חגים אחרים חגגו, ומאוד השתדלו לשמור על זה. בבית שמרו על כשרות, מכיוון שהיו חלקי משפחה ששמרו על זה. אף אחד לא היה יותר מידי דתי, אבל את זה שמרו, כדי לאפשר שלא יהיה בעיה כשמישהו יבוא אלינו ולא יוכל לאכול, בהחלט שמרו על כשרות בבית. למרות הכול שבחוץ, כל אחד היה יכול לאכול מה שהוא רוצה. אם הגיעה פעם חתיכת שינקן הביתה, זה היה צריך להיאכל מהנייר ולא מצלחת. כן אז זה לא היה "בדרך כלל", זה לא הגיע בדרך כלל הביתה, ככה שבהחלט ידעתי שאני יהודי.

בסביבה שלי, בווינה, באוסטריה בכלל היה ידוע שהם היו די אנטישמים, הייתה אולי אנטישמיות קצת אחרת מהאנטישמיות הנאצית, אבל זאת הייתה בהחלט אנטישמיות, ולא נתנו לנער יהודי לשכוח שהוא יהודי, הזכירו לו את זה בהרבה הזדמנויות. לא שסבלתי מזה בהחלט שלא בוודאי שלא כילד קטן.

זה רקע משפחתי שלי, בית ספר רגיל, בית ספר כללי. בקשר ליהדות, היה נהוג בבתי ספר בווינה שתלמידים יהודים שהלכו לבית ספר כללי לא היו צריכים לכתוב בשבת, אם הם הביאו מכתב

מההורים שהם מבקשים את זה. בבית ספר העממי זכור לי שאני לא כתבתי בשבת, אבל כשעברתי אחר כך לבית ספר גבוה יותר, אחרי זמן קצר תכננו לרכז את התלמידים היהודים לכיתה אחת. זה בהחלט לא היה גטו או משהו, אלא פשוט מאוד כדי למנוע מקצועות, שילמדו מקצועות שמוכרחים לכתוב, אמנם "זה היה כדי להקל על התלמידים" שלא צריכים אחר כך להעתיק. את זה הורי לא רצו, כמו גם הרבה הורים של ילדים אחרים יהודים, ובקשו לא להעביר אותנו ו"כאילו" הרשו שנכתוב. כן, זה לא אומר שקודם לא כתבתי, אבל לא בבית ספר, זה היה כדי לשמור פשוט מאוד על המסורת הזאת.

הייתי בן 11, החברים סחבו אותי פעם לתנועת נוער יהודית ציונית, וזהו אפשר להגיד, במידה שאפשר לדבר על משהו שילד עושה, זה היה מפנה בחיי, מכוון שדי מהר אני נתפסתי לעניין. הרגשתי מאוד מאוד טוב, ונעזוב את האלמנטים הציוניים יהודיים בעניין הזה, כתנועת נוער, וילד בתנועת נוער, עם הפעילות, הצופיות, המשחקים טיולים, וכל זה מאוד מצא חן בעיני (מחנות קיץ...). זאת הייתה תנועת נוער ציונית כללית, קראו לה "גידול צעירים", היא הייתה שייכת ל"ציונים כלליים", ולמעשה בכל ההתנהגות זה היה בדיוק כמו כל תנועת נוער ציונית אחרת. בהמשך, אחר כך, נכנס גם ה"ציוני" "יהודי". גם בתנועת נוער מאוד השתדלו לשמור קצת על מסורת, לשמור על יהדות. תמיד משהו מבדיל ביננו ובין אחרים, ו"ציונות". להרבה מהמשחקים שלנו, שבכל תנועת נוער משחקים את אותם המשחקים, נתנו שמות, והעבירו את זה כאילו לארץ ישראל, והתוכן היה יהודי ציוני. למרות שהיו אותם המשחקים שמשחקים בכל תנועת צופים, ותנועת נוער בכל מקום ומקום.

בתוך זמן די קצר זה נהפך לבית השני שלי, למרות שאין לי שום תלונות על הבית הראשון שלי. היינו משפחה קטנה, זאת אומרת המשפחה המצומצמת – הורי, אחותי, אני. סבא וסבתא כבר נפטרו כשהייתי די צעיר, ומסגרת של משפחה יותר גדולה שכמעט כולם גרו בווינה. לאימי היו שישה אחים ואחיות לאבי היו עוד שלושה, והיינו ביחסים טובים, ככה שלא חסרה משפחה, אבל תנועת הנוער נהפכה מהר מאוד הבית השני שלי.

הייתי מאוד מאוד פעיל, והרבה מהחיים ומהזמן החופשי שלי התנהל בתוך תנועת הנוער. כשהגעתי לגיל 14, היה מקובל באוסטריה, חוק חובת חינוך עד גיל 14. למדתי בבית הספר והצטרפתי להחליט מה לעשות הלאה. בתנועת נוער שלנו מאוד הטיפו לא ללכת ללמוד, זה היה מקובל אז, אלא להשתדל ללמוד מקצוע כהכנה לחיים שלנו בארץ ישראל ובקיבוץ. הייתי מאוד מושפע מזה. אומנם התחשק לי גם ללמוד, הייתי תלמיד לא רע, לגמרי לא, אבל ההשפעה של תנועת הנוער היא הייתה בכל זאת המכריעה, ואני החלטתי לא להמשיך ללמוד בבית ספר תיכון, אלא ללמוד מקצוע. מכוון שלאבי הייתה חנות לנעליים, זה אחד הדברים האפשריים. דרך אגב גם

אבי שמח, מכוון שהוא לא עשה תכניות (עבורי) עם ארץ ישראל, אלא שאני אחיה בווינה, ואי פעם אקבל את העסק, או מה שלמדתי סנדלרות. יחד עם זה, אחרי שנה וחצי, הרגשתי שמהו חסר לי, שלא מספיק לי עם מה שלמדתי, ונרשמתי לבית ספר תיכון ערב. כמעט גמרתי את בית הספר הזה, רק ש הנאצים הפריעו לי לסיים לגמרי. זה לא הפריע לי כלל וכלל עם החיים שלי בתנועת הנוער, המשכתי להיות פעיל מאוד, לא הצטרכתי להקדיש יותר מידי זמן ללימודים. שמאז שהייתי ילד והגעתי לבית ספר סיגלתי לעצמי עיקרון: אני הולך לבית הספר כדי ללמוד, כשאני גומר עם בית הספר אני צריך להשתדל לדעת, ולא לשבת אחרי הבית ספר וללמוד. ככה שאני אף פעם לא הצטרכתי, ולא הקדשתי יותר מידי זמן ללימודים. אבל את הבית ספר לקחתי ברצינות, באמת השתדלתי ללמוד. אותה תכונה גם עזרה לי אחר כך שאני לא הצטרכתי להקדיש יותר מידי זמן ללימודים, ונשאר לי מספיק זמן לתנועת נוער. המשכתי להיות מאוד מאוד פעיל, ולחיות את החיים האלה בנועם.

כניסת הגרמנים לאוסטריה, עזיבת הבית והעלייה לישראל

בזה פחות או יותר סיימתי את זיכרונות הילדות, ואולי אסיים את זה שעם כניסת הגרמנים לאוסטריה בפברואר 1938 (אני נולדתי ב-19) הייתי קצת מעל 18, הייתי מוכן ומזומן לעלייה לארץ, לא היה אצלי כל צל של ספק, ואפילו היה מוסכם עם הורי עוד לפני כניסת הגרמנים לאוסטריה. באוסטריה היה חוק חובת שירות בצבא, והיה מוסכם שאני לא אשרת ואבלה כמה שנים, נדמה לי זה היה שנתיים, בצבא אלא אני אעלה ארצה עוד לפני זה. לא הייתי נחשב כעריק או משהו כזה, מכון שלפי אותו החוק מי שהוא אזרח אוסטרי שלא חי באוסטריה, לא היה חייב לשרת. אחרת הורי ודאי וודאי לא היו מסכימים לזה. היה מוסכם שאני לא אשרת בצבא, אלא לפני שאני אצטרך להתגייס, אם אינני טועה זה היה בגיל 20, שאני אעלה ארצה. ככה שאני הייתי מוכן ומזומן, מובן מבחינה נפשית, ובהמשך גם מבחינה פוליטית, ותוך זמן קצר, במאי 1938 עליתי בעליה בלתי לגלית לארץ. במקרה שלי העלייה הייתה מאורגנת על ידי הרוויזיוניסטים, אבל זה לא הפריע לי. היו עליות בלתי לגליות מאורגנות על ידי החלוץ, וגורמים שונים ציבוריים, ציוניים שארגנו את העליות הבלתי לגליות. בשלב זה באוסטריה תמיד אמרנו שמה שהתרחש בגרמניה במשך חמש שנים זה התרחש באוסטריה בחמישה שבועות, הם היו כבר מאוד מאוד מתורגלים. כל אותם הדברים של חרם על העסקים היהודיים, מעצרים, וכל הדברים האלה שבגרמניה נעשו לאט לאט במשך שנים, נעשו תוך זמן קצר מאוד באוסטריה. יהדות אוסטריה תפסה מהר מאוד, שהחיים שמה הם בלתי אפשריים.

את אבי אומר, והוא לא היה היחידי, רבים חשבו כמוהו, "מה - לי לא יקרה שום דבר. סוף סוף הייתי חייל בחזית, לא סתם חייל באיזה יחידת שרות אלא "פרונט קמפר" " (היו קצת אי נעימויות עם יהודים, אבל בסך הכל התחשבו). יהודי ווינה די אהבו להבדיל בין אלה שהיו באמת "יהודי ווינה" לבין אלה שבאו לווינה אחרי מלחמת עולם הראשונה כשהאימפריה האוסטרית-הונגרית התפרקה, והרבה מהיהודים שחיו באותה אימפריה החליטו לעזוב את מקום מושבם ולהגר לווינה, דבר שבשלב זה היה ניתן.

בימים הראשונים כולנו היינו בהלם, אבל אבא היה משוכנע שיעבור זעם. יהיו דברים לא נעימים, אבל אפשר יהיה לחיות. גם חשבו כך ממה שראו במשך השנים בגרמניה. לא הכרנו את המצב הזה כל כך מקרוב, רק ראינו וששמענו, פה ושם בעיתון. ראו שיהודים ממשיכים לחיות בגרמניה, אך הדעות האלה השתנו תוך זמן קצר מאוד. הצעדים שהגרמנים נקטו בהם, היו כאלה שלא השאירו שום אשליות. כל יהודי שרק היה יכול התחיל לחפש דרכים לעזוב את ווינה, לעזוב את אוסטריה. מה שנוגע להורי זה היה למעשה האסון שלהם - שהם, לא כמו אחרים חיפשו דרכים, כל דרך דווקא להגיע לארץ ישראל, בעקבותיי, והם אחרו את הרכבת. זה לא אומר, שאילו היו עושים מה

שרבים אחרים עשו, לעבור את הגבול, לבלגיה או לצרפת, באופן פחות או יותר לגאלי או בלתי לגאלי, הם היו ניצלים. מכוון שמהמשפחה שלי, שעשו את זה נתפסו אחר כך שם, אבל לזה נגיע אחר כך כשנדבר עוד על השואה.

אחותי עזבה תוך מספר חודשים את אוסטריה, גנבה את הגבול לצרפת, והייתה פליטה בצרפת. מספר הפליטים היהודיים בצרפת הלך וגדל, הצרפתים לא היו יותר מידי מאושרים מזה, אבל עדין לא החזירו יהודים מעבר לגבול, רק הטילו עליהם הגבלות. למשל אסור היה להם לעבוד. לאחותי אסור היה לגור בפריז, אז היא השתדלה למצוא דרך להגיע הלאה, לעבור מצרפת וכבר היה לה למעשה אישור הגירה לאנגליה כעוזרת בית, כמו שהרבה נערות ונשים יהודיות הצילו את חייהם בצורה כזאת. אחותי פגשה פליט וינאי שהצליח לעזוב עם הרבה כסף, והתכוון להגר לאוסטרליה ולהקים שמה מפעל אופנה, לאופנה ולכובעים. באוסטרליה מאוד מאוד היה מבוקשים - בעלי מקצוע, בעלי יוזמה. היה לו זכות להביא מספר פועלים אתו. אחותי למדה בווינה בבית ספר מקצועי, להיות תופרת שמלות. אבל כשגמרה ולא כל כך מצאה עבודה, מצאה עבודה בסלון לכובעים, שהוא היה אולי הטוב ביותר בווינה, כל כוכבי הקולנוע היו קליינטיים שמה. היא עבדה שמה במשך מספר שנים, והיא הייתה בעלת מקצוע טובה מאוד. בעל המפעל שעתיד היה לקום באוסטרליה הוא סדר לה אישור הגירה לאוסטרליה. "פרמיט" לא היה כל כך פשוט, צעד חשוב אבל בנוסף היו צריכים כסף לכרטיס לאנייה, והיו צריכים לשלם דמי הגירה. כל מהגר לאוסטרליה היה צריך להראות שיש לו 50 סטרלינג, אחרת לא נתנו לה לעלות לחוף. כשאחותי עזבה את ווינה היה לה עוד קצת כסף.

ממוצא זעיר בורגני ועשירים לא היינו. אמנם שהחיים התנהלו די בסדר מבחינה כלכלית, היו שנים קשות כשבכל אירופה היה מצב קשה, וחסכוניות גדולים לא היו במשפחה. אחרי מספר חודשים, הכריחו את אבי למכור את החנות בשביל כלום לא! ואותו ענף שהמשפחה ישבה עליו נכרת ולא נשאר הרבה.

אחותי עזבה את הבית עם קצת כסף כדי להסתדר בזמן הראשון, אבל לא עם סכומים לקנות כרטיס אנייה לאוסטרליה ולהראות עוד 50 סטרלינג בכניסה לאוסטרליה. איכשהו בעזרה ופרוטקציה, ועל ידי ועדות שטפלו בפליטים והתחייבות להחזיר באוסטרליה אחר כך חלק משכר העבודה שלה, היא הצליחה בכל זאת לגייס את הכסף. בחורף 1938-1939 היא הפליגה מאיטליה. מכוון שהאניות האיטלקיות היו יותר זולות מהאניות הבריטיות שהפליגו באותו הקו. ההורים מאוד רצו אני לא יכולתי לחלום על זה, שאולי אני אגיע לסואץ להיפגש אתה. זאת הייתה תכנית יפה אבל לא הייתה כל אפשרות מצדי להגשים את זה. ככה אחותי הגיעה לאוסטרליה.

האסון של הורי היה, שהם לא עברו את הגבול לאיזשהו מקום, אלא חיכו להזדמנות להגיע ארצה. ברור שבימים ההם אי אפשר היה לקבל סרטיפיקטים, אבל היו טרנספורטים וגם אנשים מבוגרים יותר הגיעו לארץ. כשהמצב נעשה יותר ויותר חמור ואחותי כבר הייתה באוסטרליה, היה לה באופן תאורטי, אפשרות להביא את הורי לאוסטרליה, והם כבר היו מוכנים גם לזה. אך כדי לצאת מווינה, היא הייתה צריכה בשביל הורי 100 סטרלינג, ואת הפעמיים 50 סטרלינג כדי להיכנס לאוסטרליה, וגם הייתה צריכה חתימה של מישהו שיתמוך בהוריי בזמן הראשון ויהיה אחראי עליהם (היה סגנון דומה גם בארצות הברית). אחותי פנתה לוועדה שטיפלה בפליטים של יהודים אוסטריים, והתשובה הייתה שהם לא יכולים לעזור לכל אלה שזקוקים לעזרתם, והאפשרות ירדה מהפרק.

עליתי ארצה, הארגון שארגן את העלייה היה נקרא "אף על פי", הם הצליחו להביא מספר טרנספורטים בלתי לגאליים לארץ וזה היה אחד מהם.

יצאנו ברכבת מיוחדת, היו כמה מאות אנשים. אני לא הייתי היחידי מהחברים בדברת, היו חברים נוספים שעלו באותה עליה. יצאנו מווינה בצורה לגאלית לגמרי ברכבת מיוחדת. באותה תקופה "מר אייכמן" כבר פעל בווינה, אני לא זוכר בדיוק מתי הוא הגיע לווינה, אבל הקו של הנאצים היה להפטר מיהודים. עודדו ובמידה מסוימת הקלו, על יציאת יהודים, רק שיעזבו. מבחינה הזו לא היו בעיות. בסוף מאי 1938 יצאנו.

יש תמונה אחת מהיום עלייה שלי שאני לא אשכח אותו לעולם. אסור היה לקרובים ללוות את העולים לתחנת הרכבת, לא רצו התקהלות של מאות יהודים. בן דודי היה פעיל בפלסטינה-אמט, והיה לו אפשרות ללוות אותי לתחנת הרכבת. בודדים היו יכולים להגיע לשמה והוא בא לקחת אותי. אני זוכר שנפרדתי מאמי בתוך הבית ומאבי. ירדתי, ולדירה שלנו הייתה, פה היו קוראים לזה מרפסת, בימים ההם קראו לזה גזוזטרה זה בלקון שבלט. ירדתי מהבית, התחלתי ללכת, הסתובבתי עוד פעם, ואבי עמד על אותה הגזוזטרה. מרחק מועט ופניתי מסביב לפינה, ככה שרק

מספר צעדים עוד הלכתי וראיתי אותו. הרמתי את היד, הוא הרים את היד, זה היה המבט האחרון שראיתי את אבי. זאת תמונה שאני זוכר בדייקנות כמעט כמו צילום. אני רואה אותה עד היום לפניי.

Wasmergasse 15 Wien - הבית שבו גדל אהרון. שם, נפרד מהוריי בדרכו לארץ ישראל במאי 1938

הרכבת יצאה מווינה וללא תקלות עברה דרך יוגוסלביה, יוון, והגענו לאתונה. שלשה ימים היינו ברכבת. כמובן שאסור היה לנו לעזוב את הרכבת בשום מקום. בבלגרד, עמדו יהודים יוגוסלביים והכניסו הרבה דברים טובים לתוך הרכבת. בסלונקי קבלו אותנו יהודים, והכניסו אוכל ומה שהיינו צריכים. הגענו לאתונה, חלק מהאנשים נלקחו להקים מחנה אוהלים לשכן את הקבוצה, וחלק שאני הייתי ביניהם שיכנו בבתי מלון. היינו יומיים שלושה באתונה, שם היינו חופשיים להסתובב. נאמר לנו שאם מישהו שואל אותנו מה אנחנו, נגיד שאנחנו תלמידים גרמנים שמטיילים. מכיוון שגרמנים היו מאוד אהודים ביוון, לא היו שום בעיות, היו לנו גם מין מדים, משהו דמוי מדים. היה אסור להוציא כסף מאוסטריה בזמן העלייה. הכניסו לנו את זה היטב היטב לראש, שאף אחד לא ינסה כדי לא לסכן את כל הטרנספורט במידה שיהיה חיפוש. בכל זאת הגעתי לתחנת הרכבת עם כמה שילינגים, וחבר אחד אמר, הוא יודע ושמע שבכל ארצות הבלקן מציתות הן יקרות מאוד, ובאוסטריה הן היו זולות מאוד, אז בשביל הכמה שילינגים שנשארו לי אחרי ששילמתי את הנסיעה עד לתחנת הרכבת, ואולי עוד קניתי שוקולד, קניתי מציתה. אני קניתי מציתה, ועוד כמה אנשים קנו מציתות. המציתה הזאת אפשרה לי ולעוד כמה חברים יומיים נעימים מאוד. לא הצטרכתי לשלם בשביל הבית מלון, ולא בשביל האוכל אבל יכולנו לטייל באתונה, יכולתי לנסוע לפיראוס, וממש ככה להכיר את האזור הזה. זה עזר לי לבלות בנעימים את היומיים שלושה.

אחר כך עברנו לאותו המחנה שחיכינו, בכפר על יד אחד המפרצים הרבים שישנם לאורך החוף היווני. ישבו שמה מספר ימים, שבוע. זה היה בקיץ, והתנאים היו בשביל אנשים צעירים, כמו במחנה קיץ, לא קשים יותר מזה. נדמה לי שאסור היה לנו לצאת מהמחנה. זה לא שהיו שומרים, אולי הסתובב איזה שוטר יווני שלא הרגישו בו במיוחד. חיכינו במחנה, כמו במחנה קיץ לבוא האניות. דבר טיפשי - פעם בלילה אני שומע מן, קשה להגדיר, משהו חורק, וחשבתי שזאת משאבה, שכשמפעילים אותה היא חורקת. אחר כך התברר לי שזה היה חמור, ומכיוון שקודם לכן אף לא שמעתי חמור, לא יכולתי לזהות מה זה....

יום בהיר אחד הגיעו שלוש אניות, אחת קצת יותר גדולה, שניים מאוד קטנות, ועלינו על האניות האלה. עברנו ביקורת של שוטרים, אנשי מכס, אנשים במדים. אנחנו, היינו מהגרים שיצאו באופן עצמי לאחת הארצות הדרום אמריקאיות שעסקו אז במסחר באשרות. כל הטרנספורטים השתמשו בשירותים האלה. היוונים רצו שעניינים יתנהלו שמה בצורה לגאלית. הכניסה הייתה לגאלית, והיציאה הייתה צריכה להיות לגאלית. כל זה עלה ודאי הרבה כסף, מחיר דמי העלייה ששילמו אותם. עלינו על שלושת האניות והפלגנו. אני עליתי על אניית מסע גדולה לעומת שתי

האניות האחרות שהיו הרבה יותר קטנות. למעשה רק אניות לספנות לאורך החופים, ולא להפליג ממש בים.

הפלגנו בכיוון לארץ, מזג אויר היה בסדר, לא היו לנו בעיות מיוחדות, לא היינו רגילים לבתי שימוש, שעומדים שמה והמים מתיזים מלמטה, אבל דברים כאלה לבן אדם צעיר, לא היה בזה שום קושי ושום בעיה. לא היינו רגילים לאוכל עם שמן זית מבושל, גם זאת לא הייתה בעיה, כשרעבים אוכלים, ככה שלא היו לא קשיים מיוחדים. כעבור מספר ימים הגענו לחופי הארץ. היו צריכים על ידי סימני מורס להודיע לנו אם השטח נקי, והסימן לא ניתן, או שכן ניתן סימן שאנחנו לא יכולים לעלות. כך חזרנו לים הפתוח ולא ירדנו.

כשהתקרבו לחופי הארץ, כדי למנוע תפיסה של שלושת האניות במקרה שהאנגלים יתפסו את האניות, העבירו אותנו, שהיינו על האנייה הגדולה, לשתי האניות הקטנות. אם קודם באניות הקטנות לא הייתה נוחיות יתרה, אז אחרי שהעבירו אותנו הייתה ממש צפיפות איומה. האניות לא היו מסודרות לקליטה, לא היו שמה מיטות. באנייה שאני הייתי, אף פעם לא ירדתי לבטן האנייה. אני אפילו לא זוכר אם היה דבר כזה שירדו, היינו כמו סרדינים על הסיפון של האנייה. אני מצאתי לי מקום דה לוקס שביליתי שם את הימים, חבית או שתי חביות עמדו על יד הגדר של האנייה. בין הגדר לבין החביות שהיו עגולות נוצר מקום שאני תפסתי אותו, זאת הייתה המיטה שלי. מקום פנטסטי בהשוואה לאחרים שלא היה להם מספיק מקום לשכב. חלק ישבו, חלק שכבו. זה לא היה לי כל כך נוח, אבל כשבן אדם צעיר, זה גם לא נורא. אחרי שהצטרפנו לחזור לים הפתוח, זה לקח עוד כמה ימים. ימים מאוד לא נוחים, לא נעימים.

אחרי כמה ימים האניות התקרבו לחוף, והפעם ניתן הסימן, הורידו אותנו עם סירות, או שהסירות באו גם מהחוף, והביאו אותנו עד לקרבת החוף. המים לא היו עמוקים יותר מגובה חגורה, וירדנו לתוך המים. כדי לא לבזבז זמן שהאניות מתקרבות עד לחוף ועד שמורידים שמה - קפצנו למים. לאנשים מבוגרים זה לא היה כל כך נעים, אבל לאנשים צעירים זה לא היה בעיה מיוחדת (חוץ מזה שהיינו קצת רטובים). עוד לפני שעזבנו את האניות הזהירו אותנו לא לקחת שום דבר שלא נהיה מסוגלים לסחוב, במשך שעות שנצטרך ללכת ברגל הליכה לא קלה. וגם כדי שלא נשאר סימנים, שאם למחרת משהו יגלה חפצים מפוזרים הוא ידע שפה התרחש משהו. אנשים שהיה להם יותר ממה שחשבו שיכולים לסחוב השאירו את זה וירדנו.

בחוף אספו אותנו וחיכו לנו בחורים כמה פרשים על סוסים. זה עשה רושם חזק מאוד עלינו. הליכה באמת לא קלה דרך החולות, מקום שהתברר לי אחר כך היה קרוב לבנימינה, הליכה שנמשכה אולי שעתיים. הגענו לפרדסים בסביבת בנימינה שמה הסתתרנו. למחרת משעות הבוקר התחילו להגיע כל פעם אוטובוס אחד שלקח את האנשים לכיוונים שונים. קודם ביררו כבר לאן

כל אחד רוצה להגיע. לא הייתי בין האחרונים שעזבו, אבל כבר רבים נסעו. ככה הצליחו לפזר את העולים לחלקים השונים של הארץ, לכיוונים שונים, בלי שהדבר הזה יתגלה.

החיים בארץ לפני ההתנדבות לצבא הבריטי

הגעתי למפרץ חיפה, שם הייתה פלוגת עבודה של תנועת הנוער שלי, שרצו להקים קיבוץ. זה היה מקובל בימים ההם. קודם פלוגת עבודה, קבלו חתיכונת אדמה, הקימו שמה כמה צריפים, אוהלים, השתדלו לעשות קצת חקלאות אבל בעיקר התקיימו מעבודת חוץ. שבמקרה שלנו, העבודה הייתה לחפור יבלית בחצרות של בתים חדשים שנבנו בקרית מוצקין. עבודה מאוד קשה ולא נעימה. היו צריכים לחפור עד לעומק של 60-70 ס"מ ולהוציא כל חתיכת יבלית שהתגלתה. עבדנו עם טוריות, וכל חתיכת יבלית היו צריכים להוציא. אם השארנו, אחרי שאדמה קבלה השקיה, זה שוב התחיל לצמוח. כדי להבטיח היו צריכים ממש בהקפדה להוציא כל חתיכה. זאת הייתה עבודה קשה לאנשים שלא רגילים, הגב נשבר מהעבודה הזאת, אבל זאת הייתה העבודה שעשינו בעיקר. גם מעט עבודות אחרות, אך רבים עבדו בעבודה הזאת. היינו שם עד קיץ 1939, ואז ראינו באופן מיוחד חלק של האנשים הצעירים יותר, שאין שמה קיום, ואין שמה סיכויים, רצינו לצאת מקרבת העיר, ולהגיע לאזור חקלאי יותר. הציעו לנו עבודה בפרדסים בתל מונד. העמידו לרשותנו בית אריזה, שהפכנו אותו לבית מגורים עם מחיצות של שקים. חלק מחבורה הזאת שישבנו במפרץ, יצאנו לתל מונד ברצון לעבוד בחקלאות אמתית, ולא לחיות על יד העיר וכל מה שקשור בזה. היינו שמה תקופה מה, המצב היה יותר טוב מכיוון שהייתה לחלק מאתנו לפחות עבודה קבועה, לאחרים עבודה עונתית, ואיכשהו הסתדרנו. זה היה מקום זמני והציעו לנו לבוא לחדרה, ששמה היה גוש של קיבוצים, חברות עבודה. בחדרה כבר היה קיבוץ אחד של הפועל המזרחי וקיבוץ של תנועת עקיבא, שהיא לא בני עקיבא - תנועת הנוער הדתית, אלא תנועת נוער של הציונים הכלליים. קיבלנו שם חתיכונת אדמה, הקמנו אוהלים ולא היה שום מבנה. כמו כל אותן פלוגות עבודה שישבו בחדרה והתחלנו את החיים שלנו במושבה: לחפש יום עבודה, לחפש לקנות משהו לאכול, אותם הסיפורים שחברי מדורות (הערת העורך - מדורות הייתה קבוצת חברים אחרת שחבריה הצטרפו ל"זרעים" כהכנה לעליה לקרקע של קיבוץ דברת) ודאי סיפרו בשפע. דברים דומים התרחשו גם אצלנו.

המלחמה פרצה בספטמבר 1939. אם עד אז היה לי קשר קבוע עם הורי, קשר מכתבים קבוע, גם מאחותי שמעתי. עם פרוץ המלחמה הקשר הזה נפסק. עדין קבלתי מכתבים דרך ארצות ניטרליות, שאז עוד לא נכנסו למלחמה, שהורי כתבו לשמה לקרובים, והקרובים דאגו שהמכתבים יגיעו אלי. באותה דרך נשמר הקשר עם ההורים שלי. המלחמה פרצה, ומשלוחי התפוזים

הצטמצמו. כך גם העבודה הצטמצמה בפרדסים. העבודה בפרדסים הייתה רוב הפרנסה של אותן פלוגות הקיבוצים שהיו באזור חדרה. היה דיי קשה אבל עדין עוד הסתדרנו. כבר הזכרתי שפלוגת העבודה שהשתייכתי קודם במפרץ, ואחר כך בתל-מונד - חדרה השתייכה לתנועת נוער ציונית של הציונים הכללים. היה לנו קשר הדוק עם קיבוץ אחד, תל יצחק, וחלק מאתנו בתקופות מסוימות היו תקופות קצרות שמה להכשרה, היו ביקורים הדדיים, היה לנו גם מדריך מקיבוץ תל יצחק. זאת הייתה משענת בשבילנו, עזרו לנו בצורה די רצינית. ככה החיים נמשכו עד חורף 41. מקורות כוח אדם מהעלייה גם הן נסתמו, לא הגיעו עולים מחוץ לארץ. בחדרה היינו פלוגה קטנטונת, והייתה גם פלוגה כזאת ברחובות של אותה התנועה, ניסו לאחד בין שני הגופים האלה. כך עברתי לתקופה מה לרחובות. אני הייתי מאוד בעד האיחוד הזה. היו שם חברה שמצאו חן בעיני, היו שם לא רק עולים אלא גם, ואפילו רוב רובם ארץ-ישראליים. היו צברים, והשידוך הזה מאוד מצא חן בעיני, אבל חלק מחבריי לא כל כך הרגישו טוב, ולכן האיחוד הזה לא יצא לפועל. זה היה ניסיון של מספר חודשים והפלוגה מחדרה התפרקה. החלטתי לנסות קצת חיים בעיר.

היו לי חברים והלכתי לירושלים. מצאתי עבודה, לא היה לי בעיה מיוחדת, חייתי בירושלים כשלושת רבע שנה עד אוקטובר 41 שהחלטתי שגם זה לא בשבילי. אני לא יכול לשבת בשקט פה, בזמן שמתנהלת מלחמה באירופה, ואני מרגיש שאני מוכרח להתגייס. אני רק רוצה להזכיר שבקשר לגיוס, אפשר לשאול את השאלה למה חיכית מ-1939 כשפרצה המלחמה, למה לא התגייסתי עד סוף 41. הסיבה הייתה שבאותה תקופה לא מיהרו לעזוב את הארץ. אני הייתי חבר בהגנה, עוד בבואי ארצה גויסתי להגנה. נשארתי עם ההגנה בקשרים בכל הגלגולים איפה שהסתובבתי. בהגנה לא התלהבו כל כך לעזוב את הארץ, וחשבו שחשוב מאוד שאנשים צעירים יהיו בארץ. אחר כך הסוכנות פעלה כדי להקים גוף יהודי בצבא הבריטי, והאנגלים לא היו מוכנים לזה. היו בודדים שהתגייסו. אפשר היה להתגייס בימים ההם רק לחיל "החפרים", וגם ליחידות מעורבות- ערבים יהודים, והמוסדות היהודים לא עודדו את הגיוס לגופים האלה. מאוחר יותר, כשהתחילו להקים את היחידות העבריות היחס השתנה. הסוכנות והמוסדות היהודים התחילו לפעול למען גיוס לצבא הבריטי.

בג'וס

אותה תקופה הייתה לי מחשבה שאולי הורי יגיעו לפה, שאצטרך לעזור במשהו, שהרי איש לא ידע מה נעשה באירופה. אולי אצטרך לעזור כשהם יגיעו, בכל זאת לא כל כך קל יהיה להם להסתדר. התווכחתי בתוכי – להתגייס – לחכות, עד שהחלטתי שאין סיכויים לעליית הוריי, ומה שלא יהיה אני לא יכול לשבת ולחכות, והתגייסתי.

חייל בפלוגת תובלה יהודית GT178 במדבר המערבי

במצריים

התגייסתי לצבא הבריטי באוקטובר 41. הייתה שאלה לאן הולכים, מצאתי מכתב שכתבתי ביום לפני שהתגייסתי, כתבתי לבן דודי שהוא היה למעשה המשפחה שלי בארץ. היה ביננו הבדל גיל של 3 שנים. הוא היה בן יחיד, ולי הייתה אחות, וכשיש אחות 5 שנים יותר מבוגרת ממני, נוצרים ביננו קשרים כמו אחים. הוא היה האח הבוגר שלי במשך כל השנים. אתו הייתי בקשר קבוע. כתבתי לו את ההתלבטויות שלי לאן להתגייס. מצד אחד הבפס - חיל הרגלים (ה.ע. - The Buff, Royal East Kent Regiment), הם אומנם בארץ, אבל רק שומרים על מחנות ודברים

כאלה, וזה לא מוצא חן בעיני. לעומת זה חיל הנהגים יוצאים ועושים משהו יותר מעשי, מגיעים ולמתקרבים יותר למלחמה. כך החלטתי שאני מתגייס לחיל הנהגים. טירונות ולימוד נהגות בסרפנט (ה.ע. צריפין). חצי שנה אחרי שהתגייסתי יצאתי, נשלחתי עם קבוצת חיילים למצרים, וצרפו אותי לפלוגת הובלה ששמה הייתה 5MT שכעבור זמן קצר השם שונה ל-178. זאת הייתה פלוגת ההובלה הוותיקה ביותר, פלוגה יהודית בצבא הבריטי, שעוד לפני השם 5MT היה לה עוד שם נוסף. הפלוגה הייתה בזמן המצור על טוברוק הייתה בעיר, ומאוד הוכיחה את עצמה. הפלוגה שימשה כגרעין למספר פלוגות אחרות. כל פעם לקחו חלק של אנשים מהפלוגה הזאת, ותיקים, בעלי דרגות, סתם חיילים מנוסים, והם שמשו כגרעינים לפלוגות אחרות. הפלוגה שכנה אז במצרים עילית על יד עיירה קטנה ששמה קנה, לא הארץ קנייה אלא עיירה קנה במצריים עלית, שנמצאת בברך של הנילוס. היכן שהנילוס מתקרב הכי הרבה לים סוף (מרחק של כ-80 קילומטר מנילוס לים סוף). האנגלים, אם לא ניצחו בקרבות על ידי ניצחונות, אז הם ודאי וודאי ניצחו על ידי נסיגות. הם ידעו לסגת ידעו ולהישאר איכשהו בחיים. הקלאסי זאת הנסיגה מדנקרק בצרפת. במקרה זה הפלוגה הייתי חלק של כוח צבאי עם הרבה פועלים ערבים, שבנו רכבת וכביש בין עמק הנילוס לבין ים סוף. היה שם מקום קטן ששמו "ספגה", כפר דייגים קטנטן לחוף הים, ללא כביש וללא קשר לעמק הנילוס שזה "מצרים". בנו את קו הרכבת - פירקו אותו באריטראה והעבירו את כל הציוד לשם. כשעבדנו שם לא ידענו את זה, אבל קראתי אחר כך, שבנו את המסילה כדי שבמידה והגרמנים יצליחו לכבוש את הדלתא, האנגלים יוכלו לסגת, ולעצור את ההתקדמות של כוחות הציר לתוך אפריקה.

היינו בקנה מספר חודשים, התחלתי לנצל את היותי חייל להכיר מקומות מעניינים. למרות שעבדנו באמת קשה, תמיד אפשר היה לקבל ימי חופש ולטייל. מכיוון שאני לא הייתי יחידי אלא היינו יהודים שאוהבים לטייל, ולא רק אני אהבתי אלא גם הסמלים וכולם, אז התארגנו לטיולים. טיול מאוד יפה היה עד לאסואן. נסענו ברכבת לאסואן, ובמקום כרטיסים שהכרטיסן רצה שיהיו לנו, ולא היו לנו, כי זה היה מתחת לכבוד בכלל לחשוב על דבר כזה, שאנחנו ברכבת מצרית נקנה כרטיסים, הכרטיסן רצה משהו בכתב. אחד הלייצים כתב לו באידיש: "זן מיר גפורן פון קנה נח אסואן איס גוויין זר שייך" וחתם ב"מוישה גזיחמאך". זה הרגיע את הכרטיסן, הוא קבל את הפתק במקום כרטיסים בשבילנו. הגענו לאסואן, עשינו סיורים באסואן, וחכרנו פילוקה - אנייה של הנילוס. יצאנו בבוקר מוקדם בסביבות ה-15 איש. ירדנו במורד הנילוס למקום שנקרא קומומבה, שם הייתה חוה שנאמר לנו שזאת החווה הגדולה ביותר במצריים, שהייתה שייכת ליהודי אחד. בחווה הזו היו שלושה - היה ישוב אירופאי, כפר אירופאי שבו גרו הפקידים שכמעט כולם או כולם היו יהודים, האגרונומים היו נוצרים לבנונים והפועלים בכפר נפרד שלהם. היה הבדל בין הבתים, בכפר היה בית כנסת וכנסיה ובכפר ערבי מסגד. תנאי העבודה בכפר נחשבו למאוד טובים. בזמן שבמצרים פלח שעבד בשדות קבל שלושה גרוש ביום, בכפר קבלו חמישה גרוש. הייתה מרפאה, היה נחשב כמקום מאוד מתקדם. עשינו סיור בכפר, וקבלו אותנו מאוד יפה. היה שם בית מלון לרווקים אירופאים ושם קבלו מנהלים יהודים. התקבלנו מאוד יפה, עשינו לנו סיורים, ובערב תפסנו שוב את הרכבת בחזרה לקנה. ביקרתי גם בלוקסור שהייתה הרבה יותר קרוב והספקתי לראות משהו. באותם הימים המחנה שלנו היה במדבר, היו סופות חול. אני זוכר ערב אחד שהייתי באוהל שכן של חברים, ורציתי לחזור לאוהל שלי. בחוץ שררה סופת חול, שהתחילה כבר קודם, והתגברה מאוד. הלכתי מספר צעדים החלטתי שלאוהל שלי אני ודאי לא אגיע, אם אני בכלל אגיע לאיזשהו מקום. העדפתי לחזור ולהישאר שמה באוהל עד הבוקר, כשהסערה פסקה, יכולתי ללכת את המרחק הקצר עד לאוהל שלי. דברים כאלה קרו לא פעם, היה מאוד קשה וחסם שמה. מאוד מאוד חסם. הטמפרטורות היו מעל 50 מעלות, אך משתדלים לזכור את הדברים הנחמדים ואת הטיולים שעשינו.

היו לנו מכוניות שלושה טון, היו דוגיים, היו הרבה מכוניות אנגליות. נהגתי במשך תקופה ארוכה, חודשים, במכונית של "אלביון" בית חרושת שכבר לא קיים. מכונית מאוד גדולה שהייתה נראית כמו אינני יודע מה, אך בסך הכול הובילה שלושה טון. הטיפול במכוניות האלה היה פעמיים בחודש. המכונית עברה ביקורת, זה היה נוהג ביחידות הובלה של הצבא הבריטי, פעם בחודש ביקורת של הסדנא ובאמצע, כל שבועיים ביקורת של המחלקה. הנהג היה צריך להכניס את המכונה לתחנת שירות שיטפלו בה ובינתיים שתה קפה. הוא היה צריך לטפל במכונית, היה צריך

לרחוץ אותה היה צריך לגרוז, בכל הנקודות, היה צריך לסגור ברגים, טיפולים שהיום כבר לא קיימים - עבודה מפרכת. במכונית רגילה אחרת היו 30-35 כפתורי גירוז, ב"אלביון" היו מעל 100. נהג היה צריך לדעת בדיוק היכן לגרוז, מכיוון שבביקורת אחד הדברים שהשתדלו לתפוס היה כפתור גירוז שלא קבל גריז. כשבאתי לביקורת של הצבא, הכנתי את האוטו לביקורת עד הצהריים, הודעתי שאני מוכן לביקורת, הסתכלו עלי ושאלו אותי אתה בטוח? אמרתי כן אני חושב שעשיתי כל מה שצריך. עברתי את הביקורת ויצאתי את הסדנא בדרך למחלקה שלי. כעבור זמן רב סיפר במפגש של כמה חברה בחור שעבד בסדנה, אתם רואים אותו, זה פרייר, מראה עלי, "הוא הגיע עם ה"אלביון" לביקורת, תמיד היה מקובל שאלביון מכינים לביקורת במשך יומיים, והוא סיים תוך יום... רק מאוחר יותר קיבלנו מכוניות אחידות, כך שבכל הפלוגה היה דגם אחד של מכוניות.

כשהגעתי לפלוגה היו מעט מאוד מפקדים יהודים. היו כמה קצינים אנגלים אבל המפקד של הפלוגה היה יהודי. עם הזמן רוב הקצינים היו יהודים. פה ושמה הופיע קצין אנגלי שתמיד השתדלו והצליחו די מהר להתפטר ממנו. גם הסמלים היו יהודים. זאת הייתה פלוגה מאוד יהודית. הגעתי לפלוגה באפריל 42, וכעבור מספר חודשים, אולי באוגוסט 42, השארנו את המכוניות שלנו בדרום והעבירו את הפלוגה שלנו לאזור התעלה. היינו שם עד להצטרפותנו להתקפה של הארמיה השמינית (8 army) לאל עלאמין. ההתקפה התחילה באוקטובר והפריצה הייתה כעבור זמן מה. כשהחזית הגיעה לגבול המצרי, וקווי האספקה התארכו, צרפו אותנו לארמי ה-8 לקיים את קווי האספקה מהבסיס האחרון לחזית. צרפו את הפלוגה ל-8ארמי והתחילה תקופה די קשה, אבל מאוד מספקת, מכיוון שהרגשנו שאנחנו עושים משהו. אמנם שלא היינו חיילים שעומדים בחזית, בכל זאת שירתנו את החזית. הגענו עד לחזית, והיו לנו הסכנות שלנו. הובלנו כל דבר, השם של הפלוגה שלי היה GENERAL TRANSPORT= 178GT. הובלנו דלק, מזון, תחמושת, מה שהיה נחוץ. הובלנו תמיד מהבסיס האחרון עד לחזית. כשהכניסו אותנו לעבודה הזאת, הבסיסים עדין היו בסביבת אלכסנדריה. הובלנו הלוך וחזור עד לחזית, שהיא הייתה עדין לפני "טוברוק". כשנכבשה טוברוק, תוך זמן קצר ביותר אנגלים בנו קו רכבת כהמשך לרכבת המצרית שהייתה כנראה עד מרסה מוטרוך אולי אפילו יותר קרוב לגבול. המשיכו את קו הרכבת עד טוברוק, וטוברוק הפכה לבסיס. לאחר, הובלנו מטוברוק עד בנגזי, ואחרי שנכבשה בנגזי, וניקו את הנמל, הצבא הוביל לנמל בבנגזי, אנחנו הובלנו מבנגזי. תמיד הובלנו מראש הגשר האחרון עד לחזית. הסכנות שלנו היו הפצצות מהאוויר ומוקשים. אני זוכר מקרה אחד, זה היה "חיפיר פאס", מעבר הרים שבגבול מצריים לוב. כביש מתפתל שעולה שהיה מועד להפצצות. מכונית אחרי מכונית סוחבים וקל מאוד שמה לפגוע בנו מהאוויר. ידענו את זה, והיינו משתדלים

להיות ערניים. כשראינו אווירונים ידענו להבדיל בין שלנו שלהם. אווירונים בימים ההם, לא היו בדיוק אווירוני סילון כמו היום, ולקח זמן עד שהם הגיעו. הם טסו מאוד נמוך וניצלו כל גבעה כדי להסתתר, כשזיהו את המטוסים השתדלו לסמן לנהגים. אחד הסימנים המובהקים היה שהשיירה נעצרה, האנשים קפצו מהמכוניות והתרחקו, הסתכלו איפה האווירון ונשכבו בתעלה ולהסתתר. תמיד שמרנו שהמכונית לפנינו שתהיה מהיחידה שלנו, מכיוון שהיו מכוניות במספר עצום ודרכים שהתפצלו מהדרך הראשית ושוב נפגשו. היה קל מאוד ללכת לאיבוד, או לא למצוא אחר כך את הפלוגה במשך זמן רב. בדיוק לפני שהתחלנו לעלות את העלייה הזאת עברו אותי שתי מכוניות זרות ונכנסו לתוך השיירה שלנו, זה הרגיז אותי מאוד. השתדלתי לעבור אותן אבל לא הצלחתי והתחלנו את העלייה עם שתי המכוניות האלה לפני. פתאום השיירה נעצרה, מבט אחד לשמיים ולמה שנעשה לפנינו ואחרינו, וקפיצה מהירה מתוך המכונית להסתתר. שמעתי יריות, יריות קרובות מאוד, אווירון חלף מעלינו ושוב היה שקט. חזרתי למכונית, ראיתי גם נהגים אחרים חזרו למכוניות שלהם, והמכוניות לפני לא זזו, צפצופים אבל לא זזו. יצאתי מהמכונית הלכתי קדימה לראות מה שקרה, והיו כמה הרוגים. שני נהגים שהיו בפנים נהרגו מהיריות. כך שגם כשלא הייתי בחזית הרבה פעמים, זה היה קרוב מאוד. לא פעם קרה שנסעו ופתאום עצירה מהירה, לפנינו מכונית הרוסה - לפנינו שדה מוקשים. במקרים כאלה לקחו אחורנית בזהירות המקסימלית, השתדלו להישאר בפסים בדיוק כמו שהגיעו, ולצאת לדרך אחרת או לכביש. לא מעטים נהרגו בעלותם על מוקשים כשנהגו ברכב.

ככה עברו השנים, יצאנו למדבר המערבי בתחילת נובמבר 42, באפריל 43 הגענו עד טריפולי. עשיתי עוד נסיעה אחת לתוך תוניס, שם עדין לחמו נגד הגרמנים מהצד שלנו ה-8ARMI מהצד השני האמריקאים ה-5ARMI, שנחתו בינתיים במרוקו ובאלג'יר, ונתקלו בהתנגדות עזה מצד הגרמנים בתוניס. היינו זמן קצר בטריפולי. אחד הדברים שאני לא אשכח, הגענו בערב פסח לטריפולי, הכינו סדר פסח לפלוגה שלנו, אך הגענו מאוד מאוחר. תמיד כשעבדנו בשיירות המטבח הקדים את השיירה, השתדלו להתקדם עד כמה שאפשר ולהכין את האוכל. השיירה הגיעה מאוד מאוחר, אנשים היו מאד עייפים, הסתדרו והתיישבו לחוג את סדר הפסח. היינו עייפים, רעבים וצמאים, אך חגגנו את הסדר לפי המסורת המקובלת, ההגדה המסורתית - עם שתיית שלוש כוסות לפני ארוחה. עד שהגיענו לאוכל, חלק מהחיילים שלא כל כך היו רגילים לשתות, היו כבר מאוד שמחים, או שהם היו מאוד רדומים. וכך אי אפשר להגיד שזה היה סדר חגיגי ונעים... זה היה הערב הראשון בטריפולי. הקמנו את המחנה וחגגנו קרוב לשכונה קצת מרוחקת מטריפולי, אבל שכונה שהייתה שייכת לעיר. בשכונה הזאת גרו הרבה יהודים והיה שם בית כנסת. מכיוון שהיינו בחו"ל ששמה חוגגים שני ערבי סדר, בערב השני חבורה של חיילים יצאו לשם לפנות ערב.

תמיד היינו צמאים ומעוניינים לפגוש יהודים. המפגש הראשון, אני נזכר היה בבנג'זי, שם הקימו בית ספר לילדי היהודים, ועשו פעולה ציונית. כבר אז התחיל העניין, הצליחו להבריח כמה יהודים ארצה כעולים בלתי חוקיים. המפגש בטריפולי עם יהודים היה די מרגש. השנים האחרונות לא היו כל כך קלות בשבילם. האיטלקים לא היו בדיוק גרמנים, אבל בהשפעת הברית עם הגרמנים היהודים סבלו. חיילים גרמנים שהיו שם. אומנם הם לא התערבו הרבה בעניינים האזרחיים של המושבה האיטלקית, אך היהודים סבלו. לא היו מחנות השמדה. זה היה מתוכנן לגרש אותם, אנחנו יודעים את זה היום, אבל זה עדין לא נעשה. היהודים גויסו לפלוגות עבודה והיו השפלות אבל לא סבלו כמו שסבלו יהודי אירופה. היינו קבוצת חיילים, הופענו בבית כנסת, וכשנגמרה התפילה כמעט שקרעו אותנו לגזרים. כל אחד רצה לסחוב חיילצ'יק הביתה לחגוג אתו את הסדר. הרב התלהב מהעניין הזה וחילק את החיילים. אנוכי וחבר נשלחנו עם אחד המתפללים. זאת הייתה משפחה, התברר לנו אחר כך, משפחה מאוד מאוד מכובדת לכן הוא קבל שני חיילים. הסדר היה לפי נוסח של עדת טריפולי. היו דברים שהיו משונים בשבילנו, ראשית כל המצות היו לגמרי אחרות ממה שהיינו רגילים. פעם היו ביסקוויטים באניות. מין פיתות קשות שאפשר לשבור את הראש. זה נשמר טוב, לכן השתמשו בזה באניות. המצות שלהם היו קצת דומות לזה. גברים ונשים ישבו לחוד, גברים מסביב לשולחן הראשי הנשים מסביב לשולחן בצד. קבלו אותנו מאוד יפה. במקצת חזר משהו מהערב הקודם. הייתי צמא, עמדה לפני כוס שהייתה נראית לי כמו מים. היו שם הרבה ריחות, לקחתי כמה לגימות טובות עד שהתגלה לי שזה היה עראק ולא מים. זה בער לי קצת לכן אני כיביתי את זה בין... זאת הייתה הפעם היחידה שהייתי "מעבר לגבול"... זאת אומרת הראש היה 100% בסדר לא היו שום בעיות, אבל לא יכולתי לשלוט על הרגליים. נשארנו אצלם ללון, זה היה קרוב למחנה וחזרנו בבוקר מוקדם שהרגליים כבר היו בשליטתי. זה הפעם היחידה שהייתי שיכור. פשוט לא הייתי מסוגל ללכת כמו שצריך. זה היה ערב סדר, עלינו עצם המפגש עשה רושם רב.

סיפור נוסף בקשר לאותו פסח: היה נוהג בגטו, שבפסח מושל המושבה האיטלקי בא לבקר ולברך את יהודים. נוהג הזה נפסק כשהאיטלקים הנהיגו חוקים אנטישמים. פעם ראשונה אחרי הכיבוש האנגלי, המפקד הצבאי אזרחי שהיה "מושל האזרחים", בא לברך את היהודים בשם הצבא הבריטי. זה היה מאוד מרגש, והתקבל שמה בשמחה וביללות השמחה המקובלות על ידי נשים. בפורים אותה שנה, מעט לפני פסח, שמענו בפעם הראשונה על הנעשה באירופה, מה נעשה עם היהודים. לא שמענו פרטים, לא ידיעה על בתי חרושת להשמדה, אבל שהורגים יהודים בהמוניהם, שמעבירים אותם לגטאות ואין מה לאכול, ושהיחס אליהם הוא כמו לחיות. בפעם הראשונה ששמענו מה שאולי באמת נעשה שם. לא היו לנו אשליה, אבל לא תיארונו לעצמנו

שהמצב כל כך גרוע. החיילים שאותם שירתנו היו ה-ROYAL ENGINEER, וכן חילות עזר אחרים, תפקידם היה לבנות תשתיות לחילות הלוחמים. אחת התוצאות הייתה שרבים רבים עשו מאמצים לעבור לחיל קרבי. הדבר לא היה ניתן מכיוון שהאימונים שאלה קבלו ואנחנו קבלנו, היו שונים לגמרי. להפוך מישהו שהיה יכול להיות נהג מצוין, והכיר טוב את המכוננית, לחייל קרבי זה היה להתחיל מחדש בטירונות, והצבא לא עשה את זה. הרצון והיצע ובקשות היו שם, רבים השתדלו מאוד לעבור לחייל רגלים אבל לא הצליחו.

עם חבר ליד המשאית

עם חבר

עם חברים בקהיר

מאפריקה לאירופה והצטרפות הפלוגה לבריגדה היהודית

ב-1 במאי 43 עברנו מטריפולי למלטה. בהפלגה שלנו למלטה למדתי שאחת הפלוגות, פלוגת הובלה, תחליף פלוגה שהייתה אז בארץ, בדרי"כ הייתה פלוגת הובלה גם בארץ. היה מדובר שזה אולי הפלוגה שלנו. אח"כ התברר שפלוגה אחרת, קראו לה 462, הם היו יותר זמן ללא חופש בארץ, היו יותר זמן במדבר, זה היה אחד השיקולים והחליטו להעביר אותם. הם עברו במחנה שלנו בצעקות שמחה, קראו לנו כל מיני דברים "דפקנו אתכם", וגיופה שהיה המפקד של אותה יחידה אמר "דפקנו את ארון", שהיה המפקד של היחידה שלנו (שניהם יהודים, ארון מאנגליה גיופה מדרום אפריקה. יהודים שכבר חיו בארץ והיו מעורים בנעשה בארץ). כעבור זמן מה שמענו שהם נעצרו באלכסנדריה, לא המשיכו את דרכם לארץ, וכעבור כמה ימים שמענו שהעמיסו את המכוניות שלהם על האנייה בנמל אלכסנדריה. בינתיים גם העמיסו את המכוניות שלנו לאנייה. היינו כמה ימים במחנה ללא מכוניות, ושוב חרושת השמועות לאן נוסעים. היו הרבה אפשרויות, בים התיכון, מסביב לים התיכון, ואחת מהן הייתה מלטה אבל זה לא היה בעדיפות גבוהה. האנייה שלנו יצאה את נמל טריפולי עם עוד מספר קטן של אניות והצטרפנו לשיירת אניות גדולה, שראינו אותה בים, כדי לחצות את המרחק מחוף אפריקה למלטה. בזמן ההפלגה ראינו קודם במשקפת, אח"כ גם יותר קרוב, ראינו את הסמל (לכל אחת מהפלוגות שלנו היה סמל עם מגן דוד אבל סמל קצת אחר). לפי זה יכולנו לזהות את הפלוגה, ראינו את המכוניות של אותה פלוגה על האנייה אבל לא ראינו אנשים. היינו עם המכוניות ביחד על אניית המסע, ושמה רק ראינו את המכוניות, ראינו אנשים בודדים. לא הבנו בדיוק מה קורה אבל ידענו שגם הם צריכים להגיע למלטה. כשהגענו למלטה סיפרו לנו מה שהקצינים כבר ידעו, אבל אולי בחוכמה, לא סיפרו לחיילים, שאניית נוסעים ששימשה להובלת החיילים הופצה ליד בנגזי, שבאנייה הייתה כל הפלוגה ועוד חיילים אחרים, ורבים טבעו בים. כעבור מספר ימים נודע לנו את כל גודל האסון הזה כ-140 חיילים טבעו בים, אחרים הצליחו להינצל. רבים מהם הכרתי טוב כשהיינו ביחד בטירונות, בהתחלה בפלוגה, ואח"כ נשלחו למקומות אחרים. זאת הייתה מכה רצינית, אבל ככה זה בצבא. בכל שיירה היו שתי מטרות עדיפות להפצות, אניות נוסעים שבה הובילו חיילים, ואניות טנקרים שהובילו דלק. זאת הייתה טורפדו שפגעה באנייה הזאת. הגענו למלטה, הביאו אותנו לשם כדי לעזור בהכנות לפלישה לסיציליה. הקמנו מחנות ומתקנים כדי לקלוט מספר גדול של חיילים. בתנאים נורמליים היו במלטה כרבע למיליון תושבים. בתקופת השיא לפני הפלישה לאיטליה היו קרוב למאה אלף חיילים. זה אי קטן שבדרי"כ כל שעל אדמה

מעובד, הייתה בעיה למצוא שטחים להקים מחנות. גם הכבישים צרים, ובקושי מכונית אחת הייתה יכולה לעבור.

שם, במלטה התחלתי את הקריירה הבישולית שלי. יום אחד הייתה מגיפה של שפעת, וחיילים רבים חלו והיו חורים רציניים בכל מערכת עבודה. באותה מחלקה שאני הייתי, קודם חלה טבח אחד, אך הסתדרו, אח"כ חלה השני, הם שלחו אזעקה למרכז לשלוח מישהו אבל לא היה, אז אני התנדבתי. בתקופה הזאת הגעתי לדרגה הגבוהה של היה לי פס אחד, כבר לא הייתה לי מכונית שלי. החלפתי נהגים, או לפעמים אם יצאו עם כמה מכוניות, תמיד היה אחד אחראי, אז אני נסעתי כאחראי. התנדבתי לבשל, לעשות משהו לפי מיטב הבנתי ויכולתי, והתברר שמיטב הבנתי ויכולתי של מישהו שזה לא המקצוע שלו, היה הרבה יותר טוב ממה שהיה מקובל בדרי"כ על ידי הטבח הצבאי שלנו. המצב הזה נמשך כמה זמן, וכמה פעמים גייסו אותי. קבלתי, שתפקידי לא צבאי טהור, אך לפי הפתגם שהצבא צועד על קיבתו, ואם אני יכול לדאוג למחלקה של 50 איש לקבל אוכל טוב אז מה טוב. המנות שקבלו היו טובות והייתה רק השאלה מה עושים מזה. עם קצת פנטזיה והרבה רצון טוב אפשר היה לעשות אוכל ממש טוב. ככה הפכתי לטבח. עבדנו לפי שיטה: היינו שלושה חברה, זה היה מקובל בפלוגה שלנו, לא היה דירוג מובהק, ולא שמרו יותר מידי. כל יום עבדנו שני חברה, יום עבודה היה ארוך, והשלישי היה חופשי. זה היה אחד הדברים שיותר מכל משך אותי. על ידי היום החופשי הזה, והסתדרנו לפעמים לצרף כמה ימים, יכולתי לראות דברים שחייל פשוט לא היה לו זמן אפילו שהוא לא היה בחזית. חייל רגיל לא היה יכול להקדיש ימים לביקורים בכנסיות, במנזרים ועתיקות. התחלתי בזה במלטה שיש שמה מה לראות. אח"כ באיטליה, ראיתי המון דברים, ניצלתי את הימים האלה לסיוורים ולביקורים.

מלטה, בשביל כל החיילים שהיינו שמה הייתה תקופה יפה, תושבי מלטה קתולים כולם, ובדרך כלל אחת השאלות הראשונות ששאלו חייל אם הוא וומן-קתוליק אז מהר מאוד הלייצים שלנו המציאו את הגירוזלם קתוליק. הבנות היו מאוד מבסוטות מזה. מכיוון שהשפה מלטזית מאוד דומה לערבית, היא בעצם ערבית עם ניבים שונים מקומיים, רבים מהחברה שלנו מהר מאוד דיברו מלטזית, וגם אחרים שלא ידעו ממש ערבית. בתקופה הארוכה שהיינו במצריים קלטנו, ומהר מאוד יכולנו להסתדר במלטזית. "תיפלה תסביחה" זאת בחורה יפה... "תסביך" - מסובך משהו כזה מאותה המילה ותיפלה אני לא יודע מאין זה בא אבל זה בחורה.

הפלוגה עבדה קשה, באותם הימים החופשיים הרבה פעמים גייסו אותי כשהיה צורך בנהגים. תמיד עשיתי את זה ברצון. הרבה פעמים החלפתי סתם חיילים, לאפשר לחבר יום חופשי. ככה לא ניתקתי את הקשר שלי עם המכוניות.

בערב חג המולד 43 הגענו לנמל סורנטו באיטליה. זה היה אחרי הפלישה הראשונית. יצאנו לסביבות פוג'יה, שם היו שדות תעופה גדולים, התמקמנו ונשארנו תקופה מה, הובלנו כל דבר שהיה נחוץ עד לחזית. הובלנו גם אספקה אזרחית, והגענו עד לכפרים נידחים ביותר. תקופתנו באיטליה הייתה למעשה התקדמות איטית. כשהגענו החזית עדיין הייתה לפני נאפולי, ועד לגמר המלחמה, כשפרצו את הקווים הגרמנים בעמק הפו, הייתה התקדמות איטית. כל פעם קצת קדימה שמאלה וימינה, חצינו את איטליה הלך וחזור. הפלוגה שלנו, נשארנו בצד האדריאטי של איטליה. באותם ימים ידענו שמוקמת בריגדה יהודית ארץ-ישראלית, דבר שהמוסדות היהודיים בארץ לחמו עליו מהתחלת המלחמה, לקבל איזשהו ייצוג, איזשהו גוף שנקרא "יהודים". האנגלים במשך כל התקופה השתדלו להימנע מזה, כדי לא לאפשר לבוא אח"כ בתביעות. הודות לצ'רצ'יל שהוא בעצמו באופן אישי הכריע בעניין הזה, הוקמה הבריגדה היהודית. מה שהוקם זה היה למעשה בריגיידגרופ, זה היה במתכונת של דיביזיה, אך לדיביזיה לא היו מספיק חיילים. הבריגדה היהודית הייתה בגודל של כחצי דיביזיה, עם כל השירותים, עם כל פלוגות העזר, חיל העזר שישנו בדיביזיה. תותחנים, קצת משוריינים, חיל הובלה, מרפאה מורחבת לקו הראשון, חיל רפואה, חיל הנדסה. פלוגה 178 שאני שירתתי בה נבחרה להצטרף לבריגדה. החיילים הראשונים בבריגדה היהודית, ששירתו עד אז בארץ, ואחר כך גם במצריים, שירתו במשימות שמירה. שמירה על מתקנים צבאיים, ושמירה על מחנות שבויים איטלקים, לא גרמנים, לא נתנו ליהודים לשמור על הגרמנים. החיילים היו מאוד ממורמרים מהמצב הזה, לא לזה התגייסו לצבא, לשבת בארץ או במצריים, ולשמור על מתקנים צבאיים. ריכזו אותם במצריים, בנובמבר 45 העבירו אותם לאיטליה שם הם עברו אימונים מתקדמים כפלוגות. ואנו, שהכרנו את העבודה שלנו היטב, המשכנו לעבוד בעבודות שלנו. תקופה מה היינו ע"י פירנצה, ונהנינו מאוד מחופשות קצרות או מחופש אחרי עבודה after duty. ראינו הרבה, בפירנצה יש מה לראות. אח"כ עברנו למקום כ-80 ק"מ מרומא. משם אפשר היה להגיע לרומא לעיתים תכופות. והיינו מספר שבועות בתוך רומא. היום השלישי שלי אחרי יומיים עבודה היה דבר נפלא. בזיכרוני יש דברים פנטסטיים. כשמסתובבים במוזיאון הוותיקן ומבקרים בקפלה הסיסטינית, בלי שיש סביב חצי מיליון אנשים, אלא מסתובבים כמעט לבד, עם עוד כמה חיילים בודדים שהתעניינו בדברים והסתובבו שמה. בפירנצה ריכזו את התמונות ממוזיאונים ומגלריות בארמון בנוי מאוד חזק. בחצי מרתף עמדו תמונות כמו שמסדרים באיזשהו מחסן חלקי חילוף. בשביל קופסת סיגריות בימים ההם כל הדלתות נפתחו, גם הדלת של אותו המחסן תמונות. השומר עשה סיור מודרך לקבוצה קטנה של חיילים ארץ-ישראלים, שהיו תמיד אלה שהתעניינו, שרצו לראות, שרצו לבקר במקומות - והצליחו. אני זוכר תמונה של טיציאן שהחזקתי בידיים שלי, הסתכלתי על התמונה, מישהו אחר

החזיק תמונה של רובנס... ככה ראינו הרבה מאוד. יש לי זיכרונות מאוד יפים מהתקופה הזאת. אמנם שהאיטלקים היו בצד הלא נכון בזמן המלחמה, אבל איטלקים כעם ודאי לא אנטישמיים, ובד"כ אנשים נחמדים, והיו לי יחסים טובים מאוד עם האוכלוסייה האזרחית, זה הוסיף להרגשה הטובה.

באיטליה נפגשנו בפעם הראשונה עם היהודים שישבו במחנות. בדרום איטליה היה מחנה גדול מאוד שריכזו שמה יהודים שאסרו אותם. למעשה רובם היו גברים, עם נשים איטלקים לא התעסקו. המחנה הזה בשום אופן לא היה מחנה ריכוז גרמני, אבל כל מחנה מעצר הוא דבר קשה בשביל בן אדם שרגיל לחיות בחופש, או לפחות בחופש יחסי. עם התקדמות הצבא הבריטי נפתחו השערים, חבר טוב שלי מצא שם את הוריו, ואחרים מצאו מכרים. אל נשכח שבתקופה שיהודים כבר לא יכלו להגר מאוסטריה, לאיטליה נתנו להם להיכנס, למרות הגיי האדום- יודן בתוך הפספורט. לפני המלחמה, יהודים שנעצרו אחרי ליל הבדולח, השתחררו ממחנות הסגר בתנאי שיעזבו את גרמניה ואוסטריה תוך זמן מאוד קצר. לרבים לא היה לאן ללכת, והכניסה לאיטליה הצילה את חייהם. כמה שהתקדמנו יותר פגשנו פליטים יהודים מגרמניה ומאוסטריה. עד לגמר המלחמה עדין לא פגשנו פליטים שיצאו מהמחנות ההשמדה. אלה היו יהודים שהצליחו להסתתר. בשלבים המתקדמים של המלחמה, כשהגרמנים השתלטו לחלוטין על איטליה, הייתה ממשלת בובות של מוסוליני, אבל מי ששלט שם היו הגרמנים. אז התחילו מעצרים המוניים של יהודים, ומשלוחים למחנות לפולין. תודות לעמדה האוהדת של האוכלוסייה האיטלקית, ניצלו הרבה מהיהודים. יותר קל היה ליהודי איטליה, שהכירו את השפה על בוריה, ואת כל המנהגים. אבל גם פליטים יהודים מארצות אחרות באיטליה הצליחו להינצל.

ופה אולי דבר יוצא דופן, סיפור קטן על קרובה אחת שלי, שבעלה היה באותו מחנה שאני הזכרתי קודם בדרום. אני פגשתי אותו בעיירה בדרום איטליה בסולרנו. אשתו נשארה במילאנו והוא לא ידע מה איתה. לא שמע ממנה, לא ידע ממנה שום דבר. כשהשתחררה מילאנו אני קבלתי הודעה מהארץ שמישהו העביר מכיוון שלא היה דואר, שאותה הדודה הזאת נמצאת בבולוניה. היינו קרובים לבולוניה, ומיד השתדלתי למצוא אותה. התברר לי שהיא חזרה למילאנו. באחד הימים קבלתי את המכוננית הפרטית של הקצין, מפקד המחלקה, ונסענו ביום אחד למילאנו הלך וחזור, מרחק די גדול מאזור בולוניה. שם התברר לי שהיא כבר עלתה ארצה לגאלית. באתי לכתובת ושכנים לא יהודים ספרו לי בשמחה שהיא נסעה לבן שלה ושהיא כבר בפלסטינה.

אותה דודה ספרה לי אח"כ סיפור כזה: היא ברחת עם זוג יהודים גם כן ממילאנו דרומה, בכוונה להתקרב מה שיותר לקווים ואיכשהו שהמלחמה תעבור עליהם, כשהם יהיו בחלק שנכבש על ידי צבאות הברית. הם התארגנו כקבוצה שהיא הייתה כאילו "המשרתת" (היא הייתה אישה די

זקנה ושמעו בכל מילה שהיא זרה). האישה ידעה איטלקית היטב, וגם בעלה ידע טוב איטלקית, הם היו אנשים צעירים והחליטו ביניהם שהם פליטים מטרייסט. אם בכל זאת שומעים איזשהו צליל גרמני או מה אז, זה בגלל שבטרייסט עד לימים ההם דברו לא מעט גרמנית, והיו אנשים שדברו בשתי השפות אז היה אולי צליל של גרמנית. ככה הם הסתדרו, התקדמו דרומה כל פעם מכפר לכפר, הגיעו למקום שהיה קרוב מאוד לחזית והתמקמו בבית ששכרו בו שני חדרים. יום אחד נכנסים חיילים גרמנים עם כמה ברווזים שחוטים שבקשו שיבשלו אותם בשבילם. בימים ההם לא מסרבים לגרמנים. ואישה דברה איתם וקראה לדודה ואמרה לה שתכין את זה בשביל החיילים והיא עוד מעט תבוא לעזור לה. היא לקחה את ה"קציקלאך" האלה למטבח, האישה הצעירה דברה איתם קצת. אח"כ החיילים הלכו, ושני חיילים נכנסים במטבח ובניב ווינאי ברור שדודתי לא התקשתה להבין אותם, אמרו דס אר יודן – אלה הם יהודים. כך דברו אחד לשני, ודברו עוד כמה מילים ויצאו מהמטבח. האישה נכנסה וספרה מה שקרה, ובניתיים הם עלו לאחד החדרים שלהם וחשבו מה לעשות. ואז דופק מישהו בדלת, נכנס חייל ואומר להם, ככה בשפה עדינה "איר זייט אנגסבלוידיגן?" בלי להשתמש במילה יהודים האם אתם מדת אחרת? אז הם אומרים לא לא הוא אומר תראו "איש בין זלבסט אן ... אני הייתי קצין שהורד בדרגה כי תפסו אותי לשמוע רדיו בריטי, ואתם יכולים להאמין לי, אתם לא צריכים לפחד. התגלה שאתם כנראה יהודים, תעזבו את הכל, אם יש לכם קצת כסף קחו אתכם, תצאו מהדלת האחורית אני אבוא עם האוטו ואקח אתכם למקום אחר. כך זה היה, הוא בא עם האוטו מכוסה בברזנט, הם נכנסו והוא

נסע. הביא אותם לאיזשהו כפר בכיוון לחזית הוריד אותם שמה על יד המפקדה הגרמנית, ואמר במפקדה שהוא שהם פליטים מטריאסט שיסדרו להם איפה לגור. סדרו להם ותוך ימים החזית עברה אליהם והם היו בחלק החופשי. סיפור אמתי שהדודה סיפרה לי. לא ששמעתי ממישהו אחר. גם היו דברים כאלה, אך לצערנו הרב היו מעטים מאוד.

אהרון משמאל עם חבר - גדעון פוליקר, רומא 21-7-44

כרטיס תשלומים - קרן עזרה של היחידות העבריות 1943

<p>178 PAL. COY. RASC</p> <p>כרטיס תשלומים קרן עזרה יהודית ומסנן של היחידות העבריות 1943</p> <p>השם <u>שטיין</u></p> <p>הדרגה <u>ג'נ</u></p> <p>דמספר <u>30277 / 178</u></p> <p>חתימת הדבר <u>אבן צ'ינ</u> הפלוגה <u>178 י.צ.ו. עכניא. אנונא. סא"א</u></p>	<p>JEWISH PALESTINIAN UNITS BENEVOLENT FUND</p> <p>1943</p> <p>SUBSCRIPTION CARD</p> <p>Name <u>STEINER</u></p> <p>Rank <u>OVC</u></p> <p>Number <u>PAL/30277</u></p> <p>Signature of member <u>Fritz Steiner</u></p> <p>Company <u>178 PAL. G.I. COY. RASC</u></p>
--	---

באיטליה

באיטליה

באירופה לאחר סיום המלחמה

עם סיום המלחמה הבריגדה היהודית הייתה בחזית. באותו זמן אנו שרתנו את הבריגדה הובלנו תחמושת, דלק, מזון והכול עד לחזית. המלחמה נגמרה והיינו קרוב לבולוניה, בקו פירנצה-בולוניה, בולוניה עדיין הייתה בידי הגרמנים כשהחזית נפרצה. המלחמה נגמרה ועברנו יותר צפונה. תקופת מה הבריגדה הייתה מרוכזת קרוב לגבול האוסטרי, עדיין בשטח איטלקי. במאי, יצאו המשלחות הראשונות שלנו למחנות, הגיעו הפליטים ראשונים מהמחנות ונדעו לנו גודל האסון, כל זוועות השואה, לא ביום אחד אבל תוך זמן קצר. נהגנו, ועשינו את הכול כדי לעזור הסענו פליטים והקמנו מחנות. חסכנו מזון, גנבנו מזון כדי לספק למחנות האלו, חיילים ויתרו מרצונם הטוב על שוקולדה על כל מיני דברים שאפשר בלעדיהם. אף אחד מהחיילים לא נשאר רעב, אך כל אחד נתן עד כמה שאפשר. התחילה להתארגן באיטליה הבריחה והעלייה בלתי לגאלית. על הדברים האלה סופר הרבה ואני לא רוצה להרבות בזה. אני רק רוצה להגיד שהיינו

הולנד 1945

מאוד מאוד פעילים בכול. כחיל הובלה היו לנו הרבה אפשרויות שלאחרים לא היו, עשינו עבודה רצינית מאוד.

המלחמה נגמרה במאי 45 ובאוגוסט וספטמבר, העבירו את הבריגדה לאירופה המערבית. חצינו את אוסטריה וגרמניה, היו כמה תקריות עם גרמנים, והשתדלו מאוד לשמור, שלא יעשו דברים בלתי מחושבים. בכל זאת היינו חיילים בריטים, אז אם לעשות, שיהיה בחוכמה ולא שישאיר כתם עלינו. עברנו והתמקמנו לאורך הגבול הבלגי-הולנדי, חלק בבלגיה חלק בהולנד, לתפקידי שמירה במחנות שבויים.

בתקופה הזאת מאד רצינו כבר להשתחרר. נפגשנו עם יהודים, ארגנו פעולות ציונית, היו עליות בלתי לגאליות היה מושג של "עליה ג' " – עליה ג' הייתה כשהבריחו אנשים אזרחים מחופשים כחיילים. ממדי העלייה הזאת לא היו המונים, אך מאות רבות הגיעו בצורה כזאת לארץ.

מאוד רצינו להשתחרר מהצבא. בהתחלה הבריטים קבעו בצבא מפתח לפי אורך השירות והגיל שהיינו צריכים להשתחרר. אך כשהיהודים עשו להם יותר מידי בלאגן עם העליות הבלתי לגאליות, הבריטים החליטו לגמור את העסק הזה ולשחרר את החיילים מארץ ישראל בבת-אחת. אני עוד הצלחתי לקבל חופשה ארוכה בארץ. יצאתי מאנטוורפן שאז היינו שם, לחופש לארץ. באותו הזמן העבירו את הפלוגה שלי לקלה - צרפת. בדרך הביתה ישבנו כשבוע במצריים כיוון שהייתה שביתת רכבות בפלסטינה – א"י. היהודים היו מאוד גאים, כי זאת הייתה שביתה משותפת של היהודים וערבים - דבר נדיר, ואנחנו סבלנו מזה. לא באמת סבלנו. ביקרנו הרבה

באלכסנדריה, אני הגעתי ליום אחד לקהיר וביקרתי במוזיאון העתיקות המצרי (שכשהייתי בזמן המלחמה בקהיר המוזיאון היה סגור). ראיתי שמה אוצרות, שהיה כדאי לבלות עוד כמה ימים במצריים לבקר שמה. באלכסנדריה שמענו על השחרור הפתאומי של כל החיילים, אני גמרתי את החופש, לא חזרתי לאירופה, והשתחררתי.

השתחררתי ביום שישי 28 ביוני 46, אחרי ששירתי מעל 4 וחצי שנים בצבא הבריטי.

תעודת שחרור, תאריך רשמי 23/08/46

3875/PP&T/T/1 5/46 Substitute Form for A.F.B. 108
 x38/25282 APPENDIX TO A.C.I. 318/42
 (If this CERTIFICATE is lost no duplicate can be obtained)

Army No. 22/30277 NAME STEINER, Fritz
 Effective date of Discharge 23 Aug 46
 Total Service : Years: Four days: 208
 Rank on Discharge Pvt. / Col
 Cause of Discharge Release H.S. group
 Service outside Palestine/Syria
 Medals, etc. 4 years 67 days Africa Star 8th Army Clasp Italy 1739/41 Stars.
 Corps for which enlisted. RASC
 Corps from which discharged RASC
 Transfers, if any, to other corps N/A
 Previous service in H. M. Forces N/A
 Military conduct VERY GOOD

Date 23 July 46 Officer i/c Palestine Records, M.B.F.

The Palestine Record Office

1945 Volendam הולנד

תגי מדים ואותות מלחמה

סמל החיל

תג השרוול של החיל

תגי מדים ואותות מלחמה

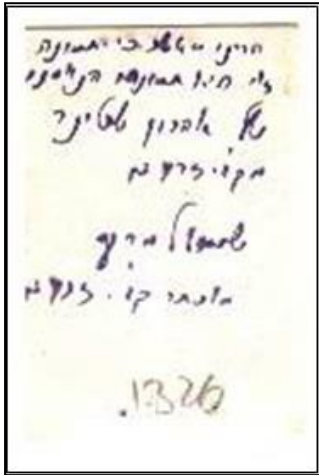

לאחר השחרור מהצבא הבריטי

יום שישי ה-28 ביוני היה יום אחד לפני 29 ביוני 46 שקוראים ליום הזה "השבת השחורה". לפני השחרור הקדשתי מחשבות "מה הלאה". היה לי חבר טוב שהיה אז חבר חולתה. באחד הטיוולים שלי שטיילתי בארץ כשהייתי בחופש ביקרתי בחולתה, וזה מאד מצא חן בעיני. הוא מאוד רצה שאני אבוא לשם. היו לי חברים שהיו חברים בבית הערבה, גם הם רצו שאני אבוא לשם. במשך כל התקופה שהייתי בצבא לא הייתי חבר קיבוץ, וחשבתי שכשאשתחרר אני ודאי שוב אלך לקיבוץ. אבל צריך למצוא את המקום המתאים. בחופשת השחרור פגשתי באריקה שהכרתי אותה טוב מאוד מתנועת הנוער בווינה, היא הזמינה אותי לבקר בזרעים, הבטחתי שאני אעשה את זה פעם. התעניינתי גם בדברים אחרים, מה אפשר לעשות במקרה שלא אמצא את הקיבוץ המתאים לי, היו לי כמה אפשרויות. בשבת בבוקר הכריזו ברמקולים על עוצר על כל הארץ, אני הייתי אז בחיפה, אצל קרובים שלי. אני עוד לא הייתי כל כך רגיל לדברים כאלה ועוד הרגשתי את עצמי כאיש "קצת עליון", כחייל בריטי כמו שכל החיילים הבריטים הרגישו עצמם באירופה הכבושה. מצב כזה שאני מוכרח לשבת בבית, ואסור לצאת מאוד הרתיח את דמי. אבל לא רק הרתיח את דמי, אלא גם נתן לי לחשוב מה אני אעשה, האם אני מחפש עבודה ואתיישב, אעבוד, ארוויח את השכר עבודה שלי ומתחיל לחיות את החיים כמו כל אזרח טוב, או שזה לא מספיק לי. היה ברור לי שזה לא מספיק. שקלתי, להצטרף לאצ"ל או ללכת לקיבוץ, אצ"ל זה לגמרי מנוגד להשקפת עולמי. אני לא קיצוני, אף פעם לא הייתי קיצוני בשום דבר. לא שפחדתי בהחלט שלא, אבל זה לא היה דרך חיים שלי, זאת לא הייתה השקפה שלי. החלטתי שאני אנסה לחיות בקיבוץ, ולקחתי את ההזמנה של אריקה ברצינות. למחרת כשהעוצר הוסר, נסעתי לבקר בזרעים. כמו שחולתה לא מצא חן בעיני, ביקור של יום-יומיים, זרעים כן מצא חן בעיני. בזרעים היו לי מספר חברים שפעם היינו ביחד בתנועת נוער. הם עזבו את תנועת הנוער והצטרפו אחר כך למכבי הצעיר. כך הבס הגיעו למדורות ולזרעים. קבלו אותי מאוד יפה והרגשתי את עצמי טוב והחלטתי שאנסה.

זרעים והעליה לקרקע בדברת, הקמת המשפחה ומלחמת השחרור

אהרון – 1948 . אישור פספורט על ידי שמואל מרקס
(מופ) – מוכתר זרעים .

אנחנו עכשיו בשנת 89, בזה התחילו 43 שנים של חיי קיבוץ בזרעים ובדברת.

איך להגדיר היום, אולי אתחיל בזה: עם כל הקשיים, עם כל האכזבות אינני מצטער על הצעד הזה. אני לא מסתכל אחורה בזעם, אני מרוצה ממה שעשיתי.

שהתוצאות הם לא כפי שחלמתי זה עניין אחר.

אפשר להגיד שמהרגע הראשון שהגעתי לזרעים (אולי לא להגזים, לא מהרגע הראשון. בן אדם שנקלט עדין לומד את הבעיות, הוא מסתכל, הוא שומע, הוא לא מבין כל כך מה הולך), הרגשתי את עצמי "כחלק", במשך כל החיים שלי גם בתנועת הנוער וגם בצבא לא חיכיתי עד שהכול בא אלי, אלא גם תפסתי יוזמה.

זכור לי

דברת תחתית ומחנה, זה כבר היה אחרי שעברו מזרעים, דברת אז הייתה דברת תחתית. אחרי העלייה לדברת תחתית, אני עוד לא הייתי חבר באופן פורמלי, קבלתי מינוי כ"מרכז דברת".

סידרתי את הדברים היום-יומיים בדברת, כי רוב האנשים עדין היו בזרעים.

הייתי נהג של אותו הטנדר שגם הוביל את המים, גרתי בדברת ועם אותם כ-15 איש שגרו קבוע בדברת. הצטרכתי לדאוג שכל מה שנחוץ - יגיע, שכמקשר, אחראי. ככזה השתתפתי בישיבות של הוועדה המשקית, כמו שקראו למוסד הזה, עוד לפני שהייתי חבר.

את אילנה הכרתי כשהם באו במשלחות מחוליות, זה היה כנראה ב-47. התחתנו, התחתנו ב-49 בזמן מלחמת השחרור. אילנה כבר הייתה פה כשהתחילו המאורעות וכל זה. הם ביקרו אצלנו ובגזר והחליטו לבוא לדברת. לא רצו לתת להם לצאת מחוליות, מכיוון שכבר התחיל המתח הביטחוני בין ערבים ויהודים. בהמשך הימים התברר שכנראה היינו פעם ביחד ברוטרדם, במסיבת חנוכה שחיילי הבריגדה ארגנו. השתתפתי בה וגם אילנה הייתה שם. נפגשנו כנראה אבל לא הכרנו. התחתנו ב-49, הקמנו משפחה וגידלנו ילדים.

הייתי אחד הנהגים הראשונים בקיבוץ. הנהגים הראשונים למדו במיוחד את האוטו הראשון שקנינו, אבל לא היה להם הרבה ניסיון. כשבאו אח"כ חיילים המשוחררים שהיו נהגים מקצועיים - קבלו את זה. היו לנו שני אוטומובילים, אוטו משא ומין טנדר גדול שהיה לנסיעות לאזור להביא את המים לדברת, כל האספקה, את החלב לתנובה, ומה שהיה להוביל באזור.

פרצה מלחמת העצמאות, הדרך בין זרעים לעפולה נעשתה לא בטוח, במשך תקופה נסעו רק בשיירות. עברו את הדרך מכפר יחזקאל עד מרחביה, אבל מכיוון שלא היה לי זמן לחכות לשיירות, הצטרכתי להספיק והאוטו שלי היה נראה כאילו שיש לו שריון, זה היה מין משהו מרובע כזה (אחרי המלחמה כשדברתי פעם עם מישהו הוא אמר- מה, זה לא היה משוריין? הוא שירת במחסום ולא נתן למכוניות לעבור, ומכיוון שחשב שהאוטו שלי משוריין, הוא כן נתן לי לעבור. הנשק שלי היו שני רימוני יד שהיו מונחים על ידי. החלטתי שזה הרבה יותר אפקטיבי

משאית הובלת מים וציוד עליה נהג אהרון.
התמונה צולמה ביום העליה לקרקע

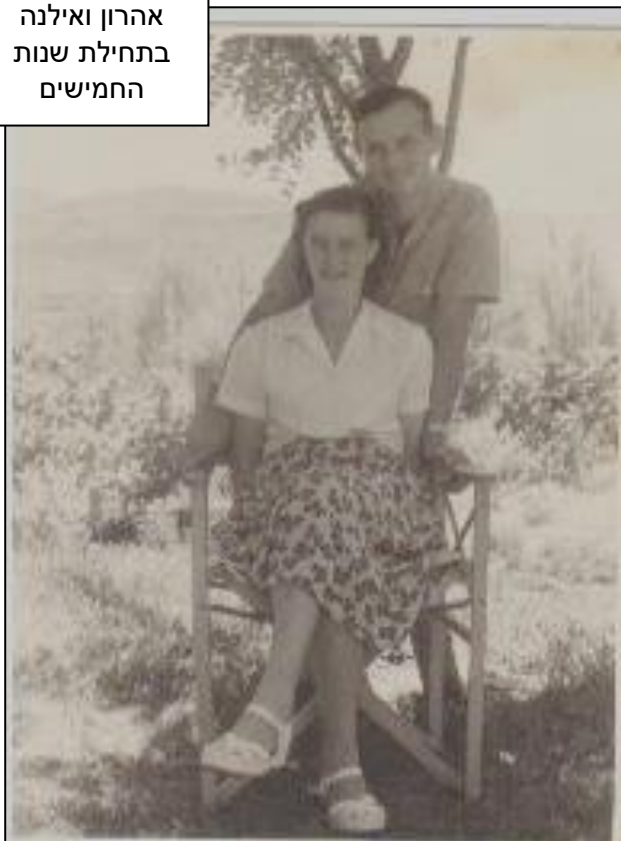
מאקדח. לא פחדתי בפני רימוני יד כל עוד שהם בידיי. לא פעם כשעברתי על יד זרעים שמעתי יריות. ומכיוון שהייתי אוטו היחיד בכביש, זה היה מכוון אלי. את הכרזת המדינה מאוד רציתי לשמוע ברדיו שהיה על המגדל במחנה (מחנה - בית כנסת

ומקום מגורים מבוצר בשדה שנקרא במקור "מחנה ישראל", שם התמקמו ראשוני דברת לפני העלייה לקרקע היום הבניין לשימור - הערת העורך), אבל הצטרכתי להוביל כביסה מהמכבסה שהייתה עדיין בזרעים לכדורי (שאנחנו עבדנו בשבילם), לא יכולתי להפסיק את העבודה, ולשמוע את הכרזת המדינה. כשחזרתי ועליתי למחנה, שמעתי את הנוסח האנגלי של ההכרזה. זה היה יום הכרזת המדינה.

אהרון ואילנה בתחילת שנות החמישים

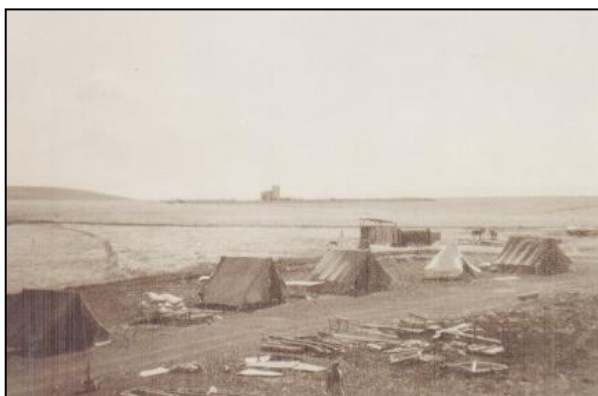

אהרון ואילנה
בתחילת שנות
החמישים

אהרון ואילנה "פוטו חנה" 1950

חומה ומגדל – תמונות מיום העלייה לקרקע לדברת

החיים בדברת היום, לחיות את השינויים

הערת העורך: הדברים נאמרו בשנת 1989.

תמיד הזדהיתי בעקרונות הקיבוץ ועל פי רוב שמחתי לחיות את החיים האלה. אחת האכזבות שלי הייתה שאף אחד מילדי לא נקלט פה, לא נשאר פה. קבלתי את זה בהבנה מכיוון שבן שנולד בקיבוץ לא מוכרח להיות קיבוצניק, הוא מוכרח לחיות לפי החלטה אישית שלו, איך שהוא רוצה לחיות. זה היה מכה, ועל מכות צריכים להתגבר, זה לא גרם אצלי להפסקת הפעילות בקיבוץ. יש חברים שלצערי הרב הפסיקו לחיות פה. הם גרים פה אבל הם לא חיים פה. כששואלים איפה אתה גר, אני תמיד אומר אני חי בקיבוץ, לגור אפשר לגור בכל מקום, בקיבוץ אי אפשר לגור צריכים לחיות. אם יש אנשים שגרים פה אז זה רע מאוד, ויש דברים כאלה. אני בכל אופן לא נהפכתי מחבר קיבוץ שחי בקיבוץ לדייר בקיבוץ שגר בקיבוץ. השתדלתי הלאה לפעול כל עוד שאיכשהו יכולתי. השתתפתי בוועדות, ריכזתי אולפן, עסקתי במתנדבים, עשיתי מה שיכולתי. הזמן מתקדם ומצב הבריאות פחות ופחות טוב, לצערי הרב הצטרכתי להפסיק פעילות. אבל גם היום אם יש משהו, אם אני יכול לעשות משהו אני עושה את זה, כיוון שאני מרגיש את עצמי "כחלק".

מה בעתיד, הייתי משקר אילו הייתי אומר שאני לא מודע, ברור לי שהקיבוץ כמו שהוא היה, הוא גמר, הוא מוכרח להשתנות, אין לי כל צל של ספק. מה לשנות בדיוק אני מוכרח להשאיר לאלה שיחיו פה ושהם צריכים להתאים את הדברים לחיים שלהם. אני מנסה לראות עד איפה, עד לאן אפשר ללכת בשינויים, ועדיין עוד לשמור על משהו דומה לקיבוץ. כשסיפרתי לאדם שלא חי בקיבוץ (ועשיתי את זה הרבה פעמים), מה זה קיבוץ ואיך חיים פה, הסברתי שחיי הקיבוץ נוצרו מהחיים ומהצרכים שהיו בתקופות שונות. לא התיישב בן אדם וכתב ספר חוקים, שלפיו צריכים לחיות, אלא הדברים התפתחו, והחוקים באו מתוך החיים. לכן קיבוץ אחד הוא לא בהכרח בדיוק כמו קיבוץ שני, חוקים בקיבוץ אחד הם לא בדיוק כמו בקיבוץ השני. יש כללים מקובלים שהתפתחו מהחיים. הסברתי, שאחד הצדדים החזקים של הקיבוץ, זה שהוא יכול להשתנות. כשדברים אינם מתאימים לזמן הם יכולים להשתנות, מותר לשנות אותם.

הגענו לתקופה שיש לשנות. האנשים שחיים היום בקיבוץ, הם לא אותם אנשים שחיו לפני דור ולפני שני דורות. לצערנו הרב בדברת לא הצלחנו יותר מידי לקלוט בנים. יש לנו בנים, וחלק מהם עושים את הכול כדי לקיים את הקיבוץ, ולהמשיך את החיים עם השינויים. הצלחנו במידה לא מבוטלת לקלוט אנשים טובים, יחד עם זה אל נשכח, שאנשים אלה לא חונכו על ערכי תנועות נוער, עם אידיאלים שהיו מקובלים בימים ההם. ההשקפות שלהם הם אחרות לגמרי ואי אפשר לדרוש מהם לחיות את החיים כמו שאנו חיינו אותם. הרבה צריך להשתנות זה ברור לי לגמרי, אינני יודע עד איפה, נראה שאני יודע את הגבולות. אולי הקיבוץ יהפוך לקואופרטיב, קואופרציה

בצורה זו או אחרת, שהרבה מאוד יהיה תלוי בבן אדם. מה יהיה הרמת חיים שלו. אולי אם הוא יעבוד יותר, אז הוא ירוויח יותר. מכיוון, שגם השוויון בעבודה, שמישהו יכול לנצל את זה ולתת מעט מאוד, ומישהו אחר מוציא את הנשמה, כנראה זה לא יימשך בעתיד. היום אנחנו מתקרבים מאוד למה שהיה במושג שלנו מושב שיתופי ואין כבר הבדל גדול. אלא שהמושב השיתופי זה כבר בינתיים הלאה. המושב השיתופי כבר עובר כבר דרך רצינית, בכיוון לעוד יותר פרטיות ממה שיש היום, וגם במובן המשקי. אני מקורב לדברים האלה, יש לי משפחה במושב שיתופי שנחשב כאחד הטובים ביותר. הם ידעו לשמור המגבלות, נכון שהן הרבה פחות חריפות מאשר בקיבוץ, אבל הם ידעו לשמור על התקנות שלהם במידה רבה מאוד. כן, אין חברה שכולה הצלחה.

- סוף -

הערותיי לעריכת הסיפור:

הסיפור של אבא אהרון הוא תמלול זיכרונותיו אשר הוקלטו בדברת בשנת 1989 בהיותו בן 70. אבא נפטר לאחר שנתיים, ואימא שמעה מדי פעם את קולו בקסטות. במשך השנים איכות ההקלטה בסרטי הקסטות ירדה מאד. לאחר 26 שנה המרתי את הקסטות לקבצי קול במחשב. איכות השמיעה שופרה, אך קצב הדיבור האיטי, איכות ההקלטה המקורית והשנים שהקסטות חיכו בארונות, הביאו לכך שהשמיעה כמעט בלתי אפשרית. לעזרתי באה דפנה, שעשתה ימים כלילות, תמללה והקלידה את הזיכרונות. לכבודו של אבא אהוב שלנו וזיכרונו, ולמען הדורות הבאים הרשיתי לעצמי לערוך את התמלול לסיפור, והוספתי תמונות. משה אבני, יולי – 2016.